

**Львівська комерційна академія
Кафедра міжнародних економічних відносин**

Теорія міжнародних відносин

Тема 1

Засадничі поняття теорій міжнародних відносин

***Викладач:
Шевчук В.***

12.02.2009 р.

Структура курсу

- Засадничі поняття теорії міжнародних відносин
- Основні теорії міжнародних відносин (меркантилізм, лібералізм, реалізм, марксизм)
- Діяльність національних урядів
- Світова монетарна система
- Торговельні проблеми сучасного світу
- Відносини “Північ-Південь”

1-Засадничі поняття теорії міжнародних відносин

- предмет і метод
- зв'язок між політикою і економікою
- культурні особливості
- національні інтереси в глобалізованій економіці

1-1 Предмет і метод

- Джордж Сорос (**George Soros**): міжнародні відносини — річ не досить добре зрозуміла (1999, с. 229).

У найбільш загальному розумінні предмет міжнародних відносин складає взаємодія економічних і політичних чинників на міжнародній арені (Frieden and Lake 1987, p. 1).

Основні підходи до визначення поняття “міжнародні відносини”:

- **“Традиціоналістський”** - “політичні взаємини між націями” в основі яких лежить боротьба за владу – єдиний “національний інтерес” для всіх учасників міжнародного життя. Це зумовлюється їх природною схильністю до насильства й жагою влади (Ганс Дж.Моргентау).
- **“Модерністський”** - сукупність зовнішніх політик окремих держав (Д. Сінгер).
- **“Комплексний”** - сукупність угод або потоків, які перетинають кордони або ж мають тенденцію до перетинання кордонів (Р. Арон).

У ширшій інтерпретації архітектура науки про міжнародні відносини включає (Косолапов 1998, с. 73):

- макродослідження міжнародних відносин у історичному та соціальному аспектах;
- вивчення проблем зовнішньої політики;
- аналіз конкретних прикладів взаємодії суверенних держав;
- розгляд суб'єктів і типів відносин у світовій політиці (це створює підстави для формування нової соціології міжнародних відносин, орієнтованої на вивчення різноманітних типів складних соціальних суб'єктів).

-
-
- Концептуальні основи взаємодії суверенних держав достатньо прозоро пояснюються теоретичним інструментарієм *меркантилізму, лібералізму, марксизму та реалізму*.
 - За великим рахунком саме ці чотири мета-теорії становлять окремі макрогіпотези міжнародних відносин.

*Зв'язок між
політикою і
економікою*

*Системи
міжнародних
відносин*

*Культурні
особливості*

*Національні
інтереси*

*Діяльність
національних
урядів*

МЕРКАНТИЛІЗМ

ЛІБЕРАЛІЗМ

МАРКСИЗМ

РЕАЛІЗМ

*Монетарна
система*

*Інтернаціоналізація
виробництва*

*Торговельні
проблеми*

*Відносини
“Північ-Південь”*

*Інтеграція
перехідних
економік*

Головні теорії міжнародних відносин

відрізняються в широкому діапазоні вихідних положень і забезпечують принципово відмінні відповіді на низку засадничих питань (Gilpin 1987, p. 25):

- Яким є вплив організації ринкового середовища на економічне зростання та перерозподіл доходу?
- Як ринкове середовище впливає на внутрішню і зовнішню політику?
- Як впливають на економічні процеси питання війни і миру?

Unequal pain

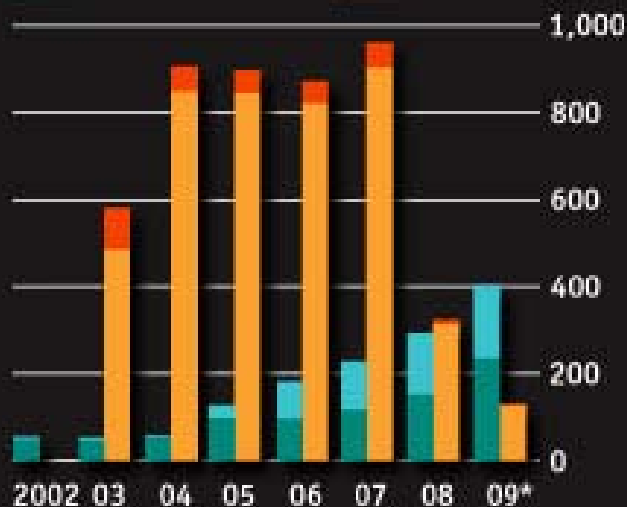
4824

Military fatalities in:
Afghanistan

Other coalition
US

Iraq

Other coalition
US

United States:

Troops, '000

Iraq
Afghanistan

Department of Defence
spending, \$bn

Iraq
Afghanistan

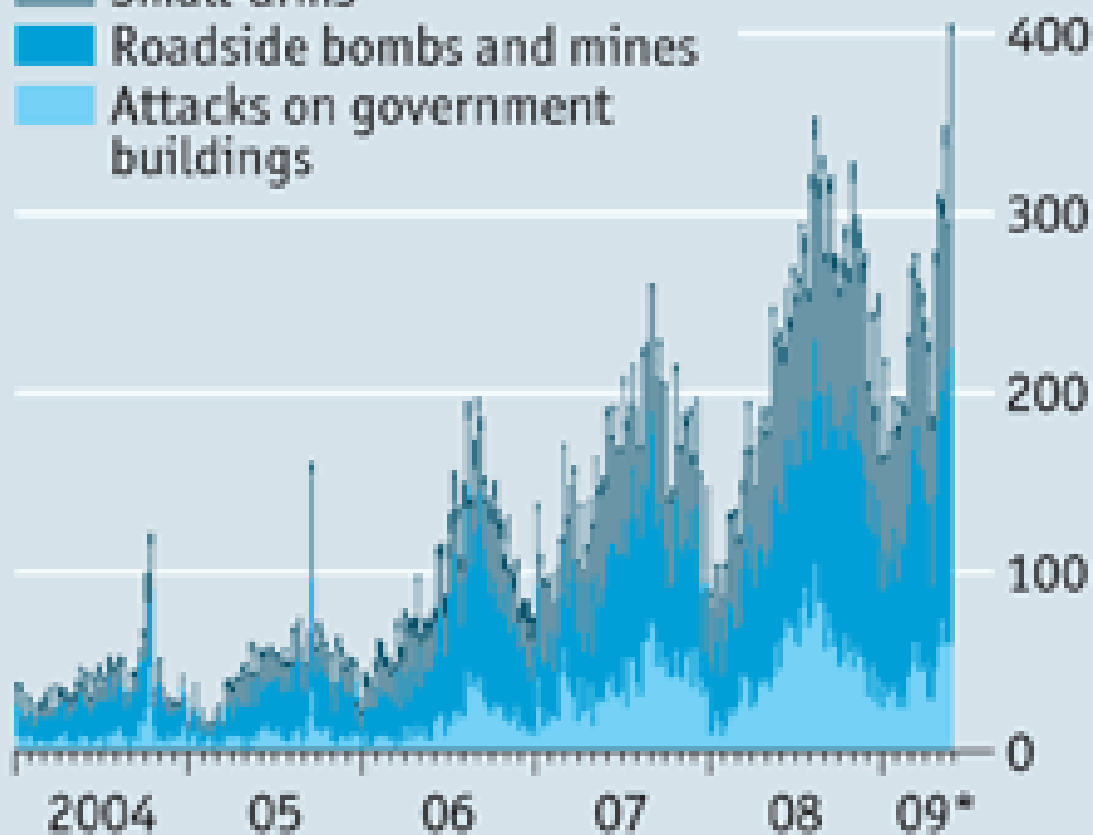

Sources: CSIS; icasualties.org; Congressional Research Service; Department of Defence *Year to October 14th

Worse and worse

Weekly attacks in Afghanistan

- Mortar, rocket and surface-to-air
- Small-arms
- Roadside bombs and mines
- Attacks on government buildings

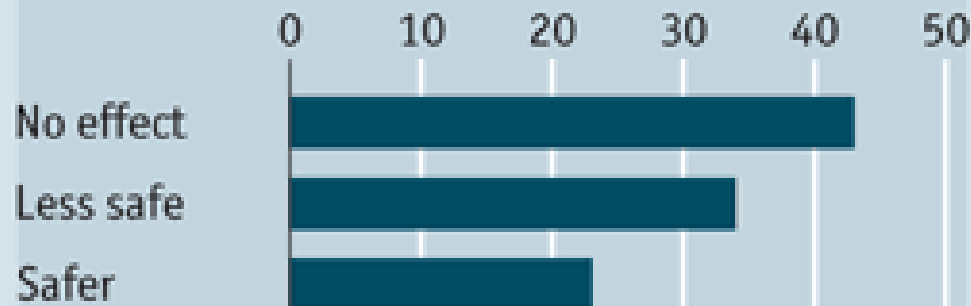

Source: CENTCOM

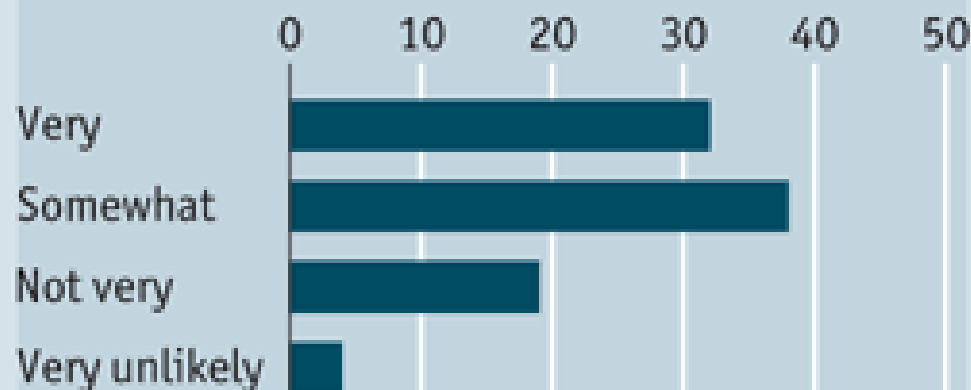
*End May

Running scared

Have Obama's policies made America more or less safe from terrorism? %

How likely is a terrorist attack against America in the next 12 months? %

Source: YouGov poll, January 2nd-5th 2010

The cost of security

Deaths, monthly

Source: B'Tselem

1-2 Зв'язок між політикою і економікою

Політичні чинники впливають на економічні процеси декількома шляхами (Spero 1990, р. 4):

- 1) обумовленість економічної системи політичним устроєм країни;
- 2) зв'язок між політичними міркуваннями і економічною політикою;
- 3) політичний характер міжнародних економічних відносин

Характер післявоєнних політичних і економічних відносин визначала взаємодія трьох систем (Spero 1990, р. 11):

- Взаємної залежності промислових країн Заходу;
- Системи “Північ-Південь”;
- Незалежних (або автономних) систем країн з ринковою економікою та їх адміністративно-планових антиподів у соціалістичному “таборі” (“Схід”—“Захід”).

Починаючи з 1991 р., зовнішня політика США та інших промислових країн ґрунтувалася на трьох засадничих припущеннях (Мейнз 1998, с. 2—3):

- відмова від надмірного державного втручання в економіку;
- нейтралізація дестабілізуючих лідерів;
- доцільність активної миротворчої діяльності.

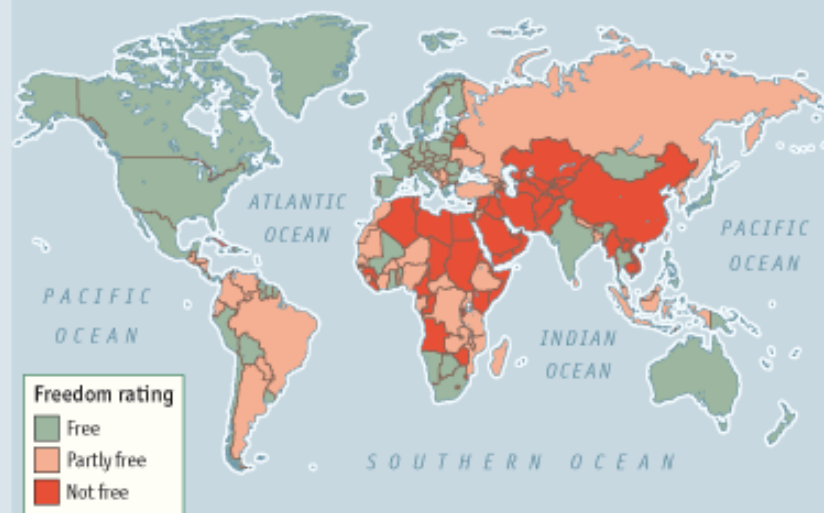

Сучасний контекст

- “економізація” зовнішньої політики ведучих промислових країн
- “політизація” економічної політики Китаю
- пошук належного місця Росією
- Зовнішньополітична “невизначеність” найбільших країн, що розвиваються

Freedom's fate

2001

2009

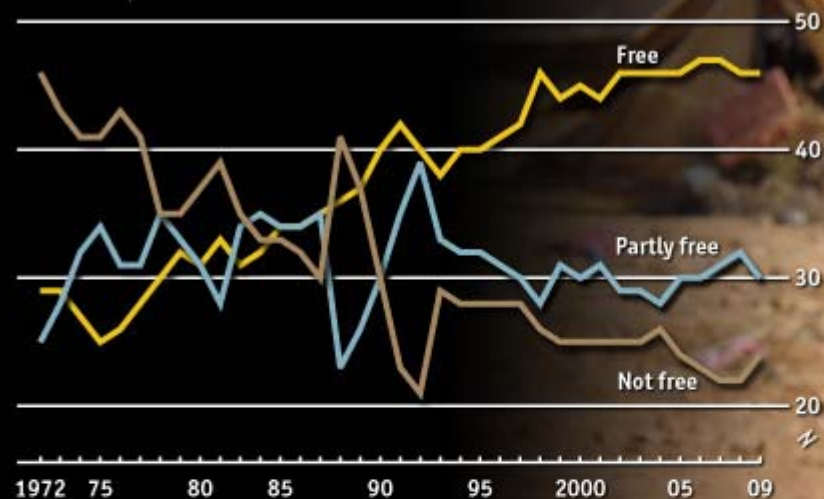

Source: Freedom House

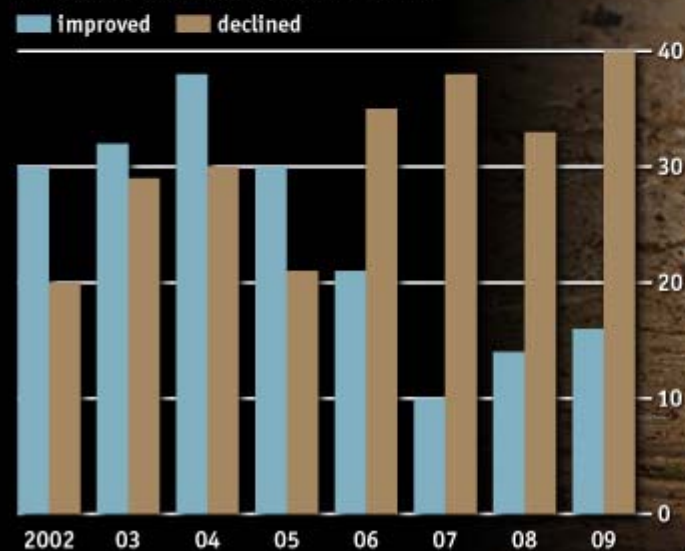

Freedom

Countries, % of total

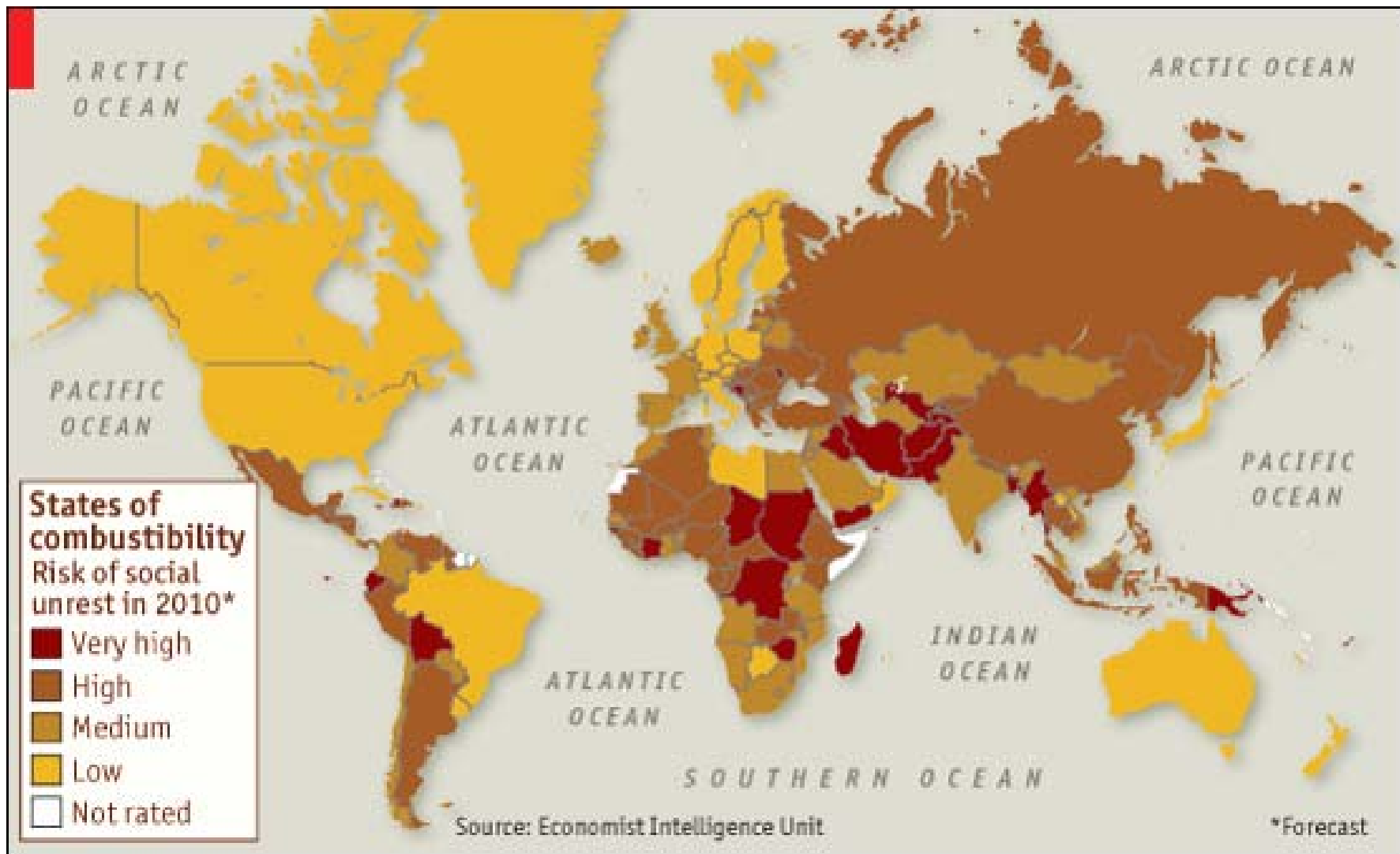
Number of countries where freedom:

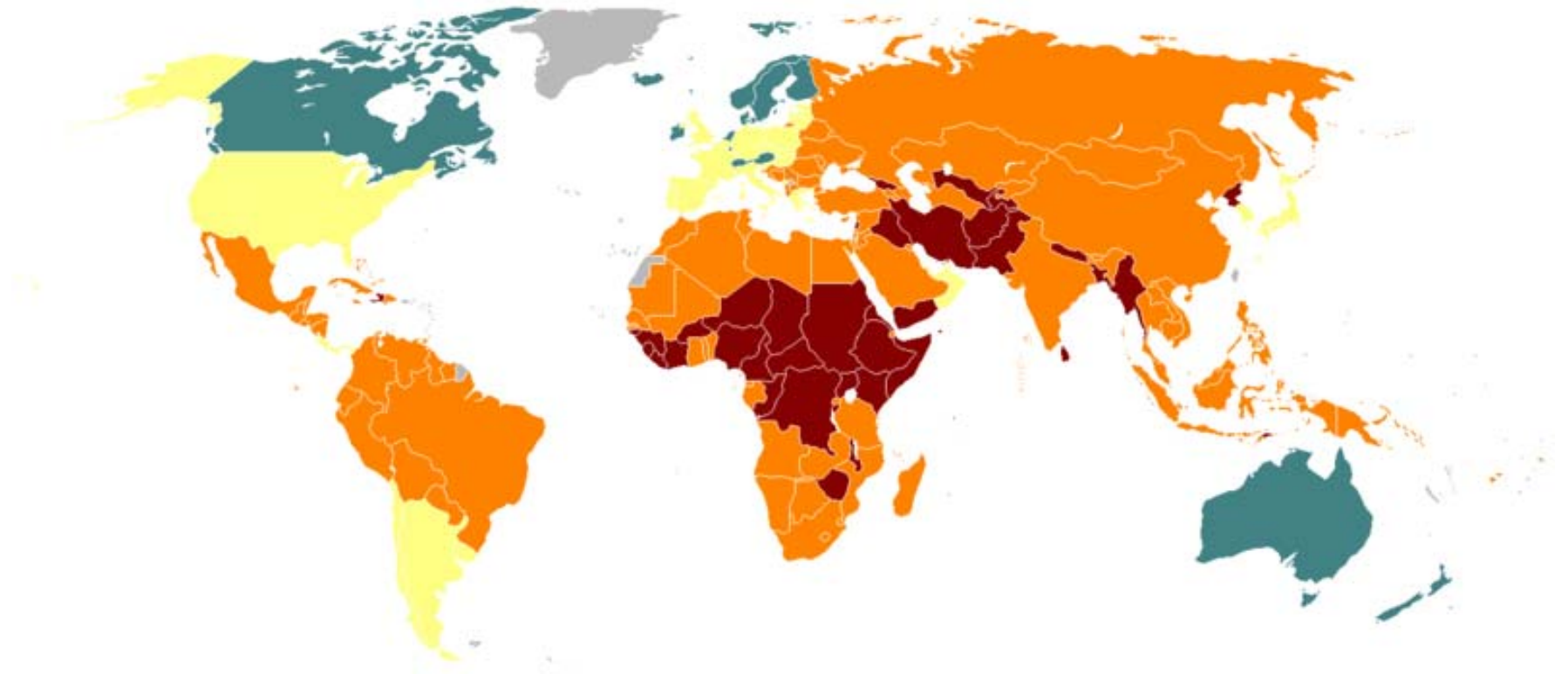

Source: Freedom House

1-3 Вплив глобалізації на міжнародні відносини

- **Р. Філіппович:** глобалізація означає лібералізацію потоків капіталу і зовнішньої торгівлі, підвищення ступеня відкритості національних економік, ширше узгодження національного законодавства з міжнародними вимогами.
- **Р. Робертсон:** „глобалізація — це історичний процес зміцнення контактів між різноманітними частинами світу, який все більше спричинює одноманітність в житті народів планети”.

“Тривожні сигнали” глобалізації:

- Мексиканська криза (1994 р.)
- Азійська криза (1997-1998 рр.)
- Російська криза (1998 р.)
- Світова фінансова криза (2008 р.)

В сучасному розумінні глобалізація стосується відразу декількох процесів (Norman 1994, p. 1):

- інтернаціоналізація економічного середовища окремих країн внаслідок більшої відкритості для зовнішніх впливів та ширшої участі у виробничій діяльності за кордоном;
- поява інтегрованих стратегій діяльності ТНК;
- запровадження світових правил поведінки на ринку та загальноприйнятих стандартів;
- виникнення компаній без чіткої національної приналежності.

Аргументи на користь глобалізації:

- кращий розподіл ресурсів;
- інтенсивний трансфер технологій;
- збільшення віддачі на капітал;
- пришвидшена індустріалізація країн, що розвиваються;
- гармонізація інтересів держав і націй.

Аргументи проти глобалізації:

- деструктивний вплив відкритості;
- поглиблення економічної диференціації між промисловими і технологічно відсталими країнами;
- залежність країн, що розвиваються, від промислових країн;
- посилення політичного тиску в міжнародній політиці;
- руйнування національних культур.

Р. Філіппович про симптоми авторитарної глобалізації:

- глобалізація бідноти
- створення авторитарної світової держави
- перманентні та попереджувальні війни

Зазначені вище міркування виглядають небезперечними і можуть критикуватися у досить широкому спектрі:

- Хто насправді винен у консервації неможливості: промислові країни чи корумповане керівництво відсталих країн?
- Чи можуть народи бідніших країн повалити власні авторитарні режими без зовнішнього втручання?
- Чи доцільно демократизувати авторитарні країни-ізгої за допомогою військової сили?

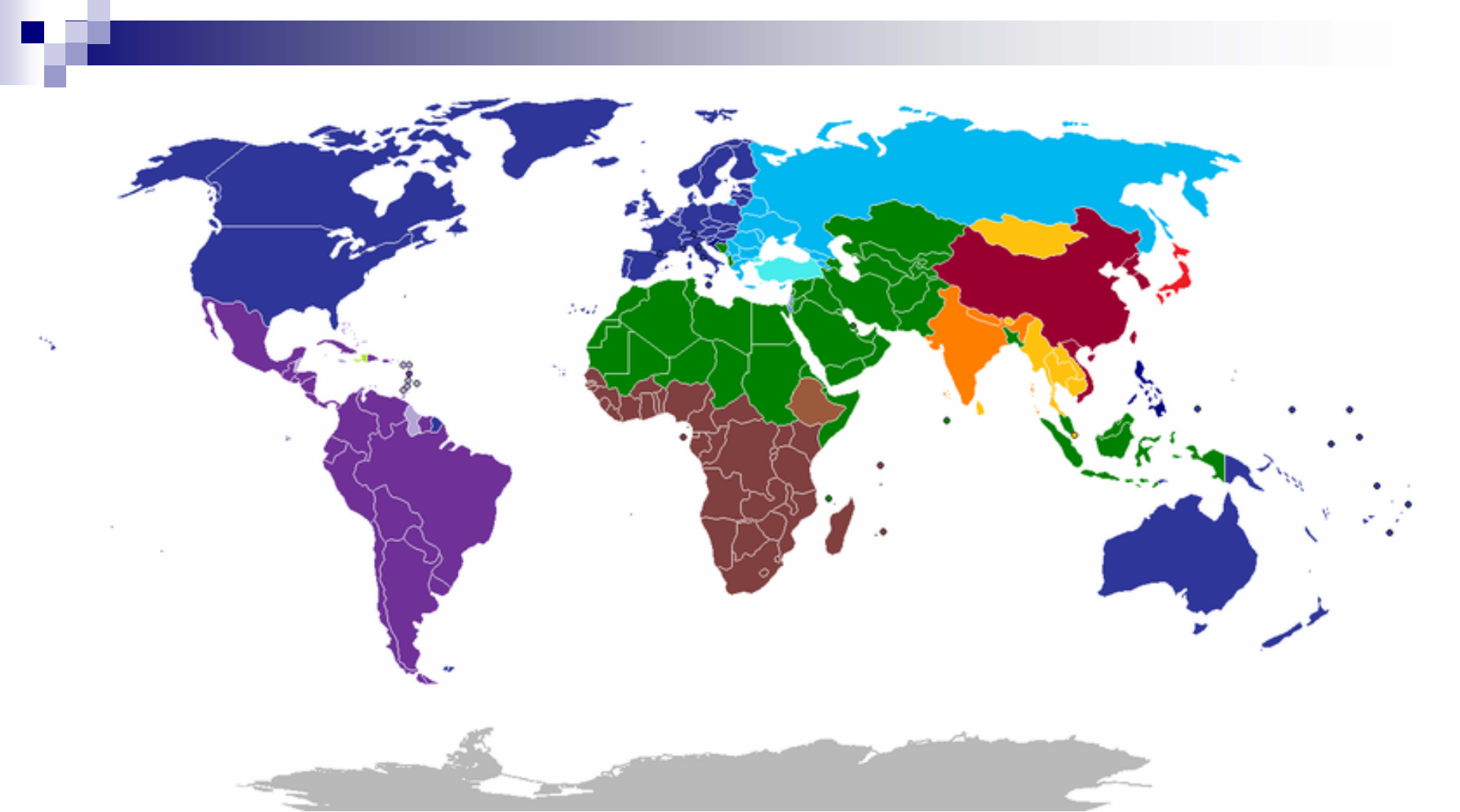
1-4 Культурні особливості

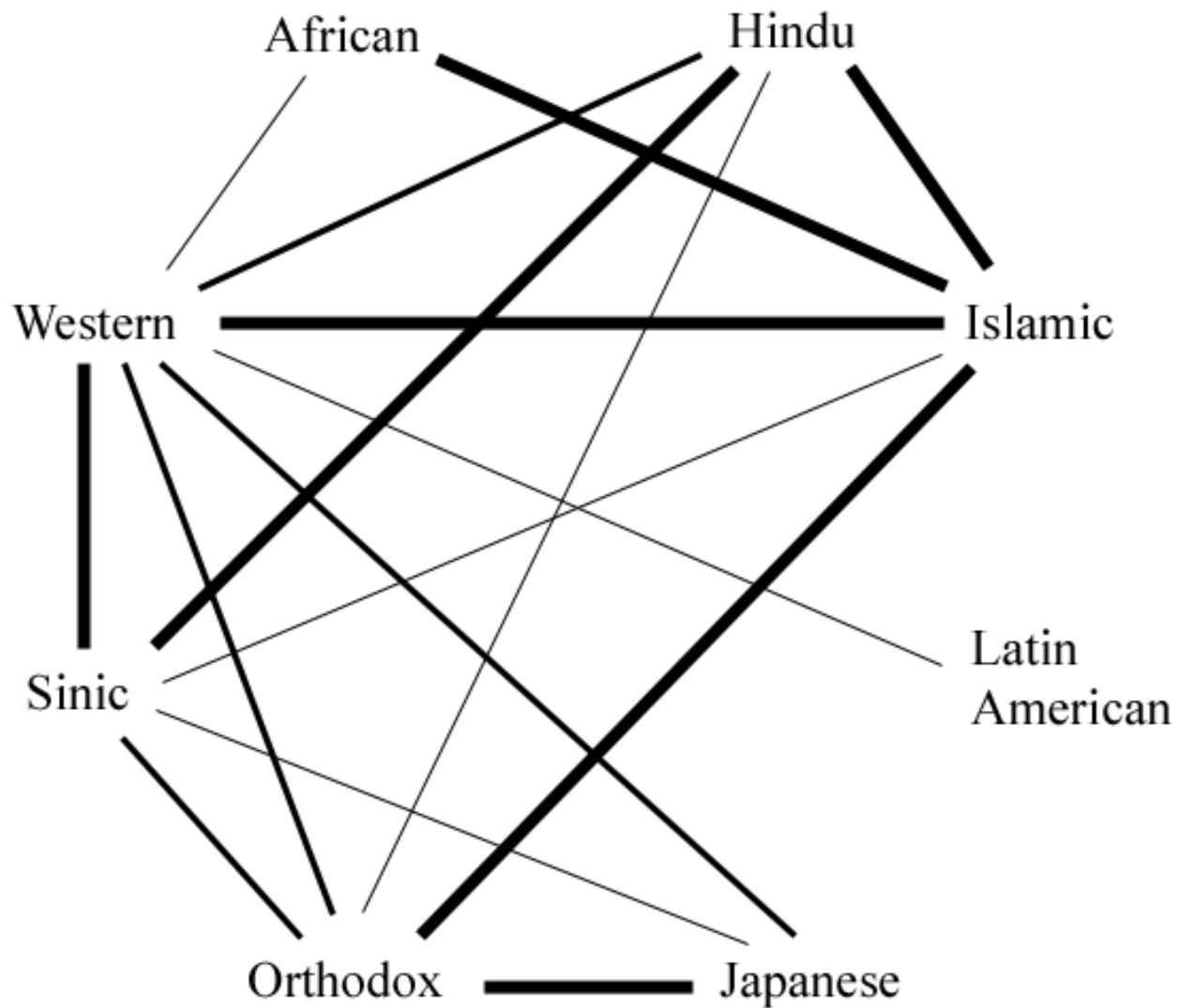
- доцільність збереження соціокультурного середовища
- загрозу створюють не “національні” риси окремих економік чи економічних моделей, а невідповідність існуючого національного середовища глобальним тенденціям.

Самуель Хантінгтон (Samuel Huntington):

- культурні цінності різноманітних етнопсихологічних систем (західної, православної, ісламської, конфуціанської, буддистської, індуїстської, японської, африканської і латиноамериканської) не узгоджуються між собою і мають антагоністичну природу.

Greater line thickness represents more conflict in the civilizational relationship.

Українська ситуація

- **В. Кремінь і В. Ткаченко** (1997): Україна лежить на пограниччі паралельно існуючих цивілізацій — традиційно-общинної Сходу і ліберальної Заходу.
- **М. Головатий** (2004, с. 63): перебування на межі між християнською і мусульманською цивілізаціями, між Сходом і Заходом.

■ Анатолій Тришньовський (“Персонал”, № 3, 2009)

- Екологічне та природне довкілля території України було сприятливим підґрунтям для формування самодостатнього, позбавленого жорстокості та насилля психотипу, який жив у гармонії з природою та вдячно використовував її дари
- Подібність із архетипами **візантійської психокультури** і риси **візантійського психотипу**
- Візантійський тип можна визначити як **фрустраційно-стресогенний**, де фрустраційність виявляється в гіпертрофованій ортодоксальності та екзекутивно-жіночому началі психокультури

□ **Екзекутивність** – це

- Поміркованість у дії
- Реальна перевага споживання на творенням
- Рефлексивне мислення
- Уява і враження як основний інструмент пізнання дійсності
- Соціальна привабливість
- Незахищеність
- Апатичність
- Наївність
- Потреба у сильному та вольовому союзнику

-
- Перевага репродуктивних та збережувальних форм над творчими і продуктивними
 - **Візантизм** базується на архетипі замкненого, циклічного відтворюваного космосу, у якому все, що буде, вже колись було, а отже домінує жіноче начало

- **Західний європейський психотип**

визначається як окцидентально-інтенціональний (або маскулінний) = агресивна, жорстка поведінка, спрямована на досягнення матеріалізованого успіху

■ Риси європейського психотипу:

- воля до влади
- реалізм
- раціоналізм
(інтелектуалізм)
- догматизм
- трансценденталізм
- ідеалізм
- індивідуалізм
- ідеал гармонії

■ Чоловіки

- ☐ сердечні
- ☐ м'які
- ☐ ніжні

■ Жінки

- ☐ активні
- ☐ незалежні
- ☐ самотійні
- ☐ рішучі

Психічний склад українця:

- моральне самовдосконалення
- пристрасне бажання змін на краще
- прагнення до пізнання, дії, перебудови, героїзму (?)
- споглядальне світовідчуття
- смиренність

1-4 Національні інтереси в глобалізованій економіці

Структура національних інтересів (Krasner 1987, p. 49):

- політичний вплив,
- збільшення доходу (=поліпшення добробуту),
- економічне зростання,
- соціальна стабільність.

-
- максимізація добробуту населення в довгостроковій перспективі за умов мінімізації можливих короткочасних витрат (Соколов 1996)
 - зацікавленість громадян у збереженні національної економіки як єдиного цілого у світовому господарстві (Загашвили 1995, с. 20)
 - захист від іноземного нападу та бажання уникнути залежності від антагоністичних сусідів (Моравчик 1991)

Реакція національних урядів

- пасивна (або нейтральна)
- експлуатаційна
- захисна
- агресивна
- конструктивна

Етичні засади: приклад Китаю

- Ден Сяопін (січень 1986 р.):
 - будівництво “двома руками”: однією будувати, а іншою підтримувати законність
 - Страта за казнокрадство партійних секретарів Лю Ціншаня і Чжан Цзишаня у далекому 1952 р. називалася прикладом демонстрації рішучості влади в етичних питаннях
- Виступ переривався репліками на зразок “страта окремих осіб стане пересторогою і може врятувати цілу групу кадрових працівників” чи “страта одного попередить сотню”

http://www.nytimes.com/2009/07/24/nyregion/24jersey.html?_r=1

Етичні засади: приклад США

Raj Rajaratnam, co-founder of Galleon,
a big hedge-fund group,

Mayor Sheila Dixon of Baltimore

1-5 Національні інтереси України

- Зміст
- Способи досягнення
- Джерела конфлікту

Засадничі інтереси

- Досягнення рівня доходу країн ЦСЄ
- Відновлення технологічного сектора
 - Становлення успішного аграрного сектора
- Зменшення енергоємності економіки
- Збереження територіальної цілісності
- Нейтралізація культурної експансії сусідніх держав

“Проміжні” інтереси

- Підпорядкування “великого бізнесу” довгостроковим економічним інтересам
 - “детінізація” країни
 - “дебюрократизація” державного апарату
- Оздоровлення судової системи
- “Українізація” Криму

Способи досягнення

- “Здорова” макроекономічна політика
- “Одновекторна” зовнішня політика
 - вступ до НАТО
- Рішучі антикорупційні дії
 - консолідація еліт

Спільність інтересів із США:

- Розширення ЄС на Схід,
- Недопущення нового геополітичного утворення на території колишнього Радянського Союзу,
- Зниження впливу Росії в регіоні,
- Закріплення Росії та Туреччини на орбіті західної цивілізації,
- Система глобальної безпеки НАТО,
- Зацікавленість у зниженні цін на нафту,
- Зручність однополярної системи,
- Посилення співробітництва в рамках ГУУАМ

Чого очікувати Україні від Барака Обами?

<http://www.gazeta.lviv.ua/articles/2008/11/07/35786/>

- **Олег Соскін:** Ця людина для нас абсолютно невідома... Єдине, що ми точно знаємо, – він представляє Чикаго, а це найбільший центр американської мафії.
- **Володимир Фесенко:** Думаю, принципово не позначиться, тому що між республіканцями та демократами стосовно України існує певний консенсус, пов'язаний з їхнім спільним розумінням національних інтересів США, розумінням цілей зовнішньої політики Штатів на Сході Європи, особливо на пострадянському просторі. Україна в кожному разі – що за Буша, що за Обами – залишиться пріоритетом американської зовнішньої політики в цьому регіоні

Точки дотику з Європою:

- Німеччина виявляє підвищений інтерес до Східної Європи як виробничої бази
- Потенційний ринок збуту
- Забезпечення надійного постачання енергоносіїв

Проблеми:

- Німеччина все ще “шукає себе” на міжнародній арені,
- Залежність від російських енергоносіїв,
- Русофільство європейських еліт,
- Небажання нести кошти світового лідерства
- Відсутність цілісної позиції у питаннях світової політики

Джерела конфлікту

- Деструктивний конфлікт бізнес-інтересів
- Релігійні питання
- “Російський фактор”
- Несприятливе зіткнення зовнішніх інтересів
 - “Балканізація” Криму та Південно-Східних областей

Актуальність російської загрози

- директор російського Центру політичної інформації **Олексій МУХІН**:
 - «Російське керівництво є зараз певною мірою заручником власного вчинку, скоєного рік тому з визнанням (незалежності) Абхазії і Південної Осетії, і будь-які дії, спрямовані на розвиток «ініціативи», можуть бути катастрофічним чином інтерпретовані проти російського керівництва, можуть підірвати міжнародний авторитет країни»

Анатомія російської загрози

- Підкуп політичних та економічних еліт
 - Газовий шантаж
- Культурна експансія
- Російськомовне “єврейське питання”

Хто найкраще відстоюватиме національні інтереси?

ГЛАВРЕД

